

VIZUALIZOVANÝ PRÍBEH AKO NÁSTROJ ROZVÍJANIA KOMUNIKAČNÝCH SCHOPNOSTÍ U ŽIAKOV S PORUCHOU AUTISTICKÉHO SPEKTRA

VISUALIZED STORIES AS A MEAN OF DEVELOPING COMMUNICATION SKILLS IN PUPILS WITH AUTISM SPECTRUM DISORDER

Martina Magová

ABSTRAKT

Zámerom príspevku je popísať možnosti rozvíjania komunikačných schopností u žiakov s poruchou autistického spektra prostredníctvom vizualizovaných príbehov. U žiakov s poruchou autistického spektra (ďalej len PAS) musíme v edukačnom procese využívať metódy, princípy a formy práce, ktoré žiakom uľahčia pochopenie informácií, ktoré im chceme sprostredkovať. Dve oblasti z triády, ktoré sú u detí s PAS narušené, sú komunikácia a predstavivosť. Práve z tohto dôvodu je dôležité zvoliť vhodnú alternatívu rozprávania príbehu deťom s PAS. Je potrebné vychádzať z vizualizácie a štrukturalizácie príbehu, aby dieťa s PAS dokázalo príbeh nielen prerozprávať, ale aby dokázalo príbeh prerozprávať s porozumením.

KEÚČOVÉ SLOVÁ

Vizualizovaný príbeh. Žiak s poruchou autistického spektra. Rozvoj komunikačných schopností.

ABSTRACT

The aim of this paper is to describe the possibilities of developing communication skills of pupils with autism spectrum disorder through visualized stories. For pupils with autism spectrum disorders (ASD), we must use the methods, principles and forms of work in the educational process to make it easier for pupils to understand the information we want to convey. Two areas of the triad that are impaired in children with ASD are communication and imagination. From this reason it is important to choose a suitable alternative of telling the story to children with ASD. It is necessary to start from the visualization and structuring of the story so that the child with ASD can not only tell the story but also to understand the story.

KEY WORDS

Visualized stories. Pupil with autism spectrum disorder. Development of communication skills.

AFILIÁCIA

Príspevok je parciálnym výstupom projektu KEGA 013KU-4/2019 E- learningové vzdelávacie modely k problematike včasnej starostlivosti o rodinu s dieťaťom s rizikovým vývinom.

Poruchy autistického spektra výrazne ovplyvňujú verbálnu a neverbálnu komunikáciu a sociálnu interakciu. Ďalšie charakteristiky, ktoré sú často spojené s poruchami autistického spektra sú: vykonávanie opakujúcich sa činností a stereotypných pohybov, nízka odolnosť voči zmenám v životnom prostredí (alebo zmenám v každodenných rutinách) a nezvyčajné reakcie na senzorické skúsenosti (Pierangelo a Giuliani, 2012).

TRIÁDA PROBLÉMOVÝCH OBLASTÍ U DETÍ S PAS

U detí s poruchou autistického spektra je spoločná triáda problémových oblastí, a to: komunikácia, sociálne správanie a imaginácia spojená so stereotypným okruhom záujmov.

Kvalita **komunikácie** býva u osôb s PAS silno narušená, reč sa nemusí vôbec objaviť alebo je nefunkčná a zvláštna (Bazalová, 2012). Deti s PAS majú kvalitatívne aj kvantitatívne postihnutie reči. Reč u detí s PAS je nielen oneskorená, ale vyvíja sa aj odlišným spôsobom. Problémy v komunikácii sa môžu prejaviť v nedostatkoch napodobňovania, spontánnosti a variáciách použitia jazyka. Častokrát majú osvojené echolálie, ich reč je monotónna bez intonácie. U detí s PAS je rozdiel v receptívnej a expresívnej zložke jazyka, neschopnosť chápať abstraktné pojmy, napr. nebezpečie (Richman, 2015).

Problémy v rámci **sociálnej interakcie** sú jedným z hlavných problémov u všetkých ľudí s autizmom. Tieto problémy nie sú spojené len so sociálnou ťažkosťou, ako je napr. plachosť. Dané problémy v oblasti sociálnej interakcie sú dosť závažné na to, aby ľuďom s autizmom spôsobovali vážne problémy v každodennom živote. Sociálne problémy sú často spojené s ostatnými oblastami deficitu, napr. komunikačné zručnosti, nezvyčajné správanie a záujmy. Ako príklad sa dá uviesť neschopnosť viesť konverzáciu, jedná sa zároveň o sociálny aj komunikačný problém (Pierangelo a Giuliani, 2012). Deti s PAS nerozumejú neverbálnemu správaniu a nevedia ho správne používať. Nevykazujú sociálne kontakty primerané ich veku (Richman, 2015).

Podľa Thorovej (2012) treťou oblasťou triády porúch autistického spektra je narušená schopnosť predstavivosti. Podstatnou súčasťou vývinu

predstavivosti je rozvoj napodobňovania. Vekom sa táto schopnosť rozvíja, predstavivosť je viacej komplexná a týka sa aj premýšľania o myslení druhých ľudí. Výsledkom je schopnosť plánovania. Narušenie predstavivosti (imaginácie) má na mentálny vývin dieťaťa negatívny vplyv v niektorých smeroch. Narušená schopnosť imitácie a symbolického myslenia spôsobuje, že sa u dieťaťa s PAS nerozvíja hra. Nedostatočná predstavivosť spôsobuje, že dieťa uprednostňuje činnosti a aktivity, ktoré zvyčajne preferujú podstatne mladšie deti, vyhľadáva predvídateľnosť v činnostiach a upína sa tak na jednoduché stereotypné činnosti. Hračky používajú neobvyklým spôsobom, časté je stereotypné sústredenie sa na detaily alebo na nefunkčné aspekty hračiek (napr. ovoniavanie) (Hrdlička In Hrdlička, Komárek (eds.), 2004).

PRINCÍPY ŠTRUKTÚROVANÉHO UČENIA

Vo vzdelávaní žiakov s poruchou autistického spektra je dôležité v rámci edukačného procesu využívať princípy štruktúrovaného učenia, a to princíp individualizácie, princíp štrukturalizácie a princíp vizualizácie. Vo výchove a vzdelávaní sa často hovorí o individuálnom prístupe. Týmto prístupom sa myslí predovšetkým poznanie konkrétneho jednotlivca, individuálne riešenie jeho problémov a individuálna práca s daným jednotlivcom. **Individualizácia** ako jeden z princípov štruktúrovaného učenia však zachádza oveľa ďalej. Poruchy autistického spektra sú vo svojich symptómoch veľmi rôznorodé a variabilita ich prejavov je v rámci jednotlivých diagnóz veľmi široká. Individualizácia zahŕňa nielen individuálnu voľbu metód a postupov, ale taktiež individuálne volené úlohy, individuálne upravené prostredie a individuálne formy vizualizačných stimulov komunikácie a motivácie (Čadilová, Žampachová, 2008). Ďalším princípom je **štrukturalizácia**. Štrukturalizácia znamená integráciu jasných pravidiel, sprehl'adnenie postupnosti činností a jednoznačné usporiadanie prostredia, v ktorom sa žiak s poruchou autistického spektra pohybuje (Thorová, 2012).

Tretím princípom je princíp **vizualizácie**. Princíp vizualizácie je postavený na tom, že vizuálne vnímanie a myslenie patrí k silným stránkam u väčšiny

žiakov s pervazívnymi vývinovými poruchami. Jednotlivé formy vizuálnej podpory uľahčujú žiakom s PAS ľahšie samostatne zvládnuť štruktúru priestoru, času a jednotlivých činností. Vizuálna podpora musí byť zameraná na konkrétneho jednotlivca a musí byť individualizovaná s ohľadom na jeho potreby a možnosti. Štruktúru a vizuálnu podporu nemôžeme oddeliť, vždy sa budú vzájomne dopĺňovať a ovplyvňovať (Čadilová, Žampachová, 2008). Bazalová (2017) uvádza, že deti s PAS v kombinácii s mentálnym postihnutím potrebujú štruktúrované učenie viacej ako deti s Aspergerovým syndrómom.

VIZUALIZOVANÝ PRÍBEH AKO NÁSTROJ ROZVÍJANIA KOMUNIKAČNÝCH SCHOPNOSTÍ U ŽIAKOV S PAS

Žiaci s PAS na strednej úrovni funkčnosti zvyčajne rozvíjajú verbálnu reč, ale majú typické prekážky, ako na úrovni chápania, tak na úrovni vyjadrovania. Tieto ťažkosti sa môžu vzťahovať na doslovné pochopenie reči, používanie zvláštnych, smiešnych výrazov, ktoré sa zdanlivo neviažu na kontext. Taktiež to môže súvisieť s echoláliou, či problémami na úrovni chápania časovej následnosti. Okrem iného sú narušené pragmatické aspekty komunikácie, ktoré sa vzťahujú na sociálnu potrebu (schopnosť zahájiť konverzáciu, hovoriť keď príde na dieťa rad, neopakovať stále tie isté informácie atď.) (Bonci, Centra, 2018). Z vyššie popísaných dôvodov je preto dôležité zvoliť vhodnú alternatívu rozprávania príbehu deťom s PAS. Je potrebné vychádzať z vizualizácie a štrukturalizácie (základné princípy štruktúrovaného učenia) príbehu, aby dieťa s PAS dokázalo príbeh nielen prerozprávať, ale aby dokázalo príbeh prerozprávať s porozumením.

Pri vizualizovaných príbehoch nám ide predovšetkým o porozumenie deja a následný rozvoj komunikačných schopností (stručné a jednoduché prerozprávania deja podľa vizuálneho spracovania príbehu). Kartyčky môžeme nechať chronologicky zoradené alebo ich zamiešame. Záleží na schopnostiach samotného žiaka. Vizualizované príbehy rozvíjajú u žiakov s PAS predstavivosť, dejovú nadväznosť, slovnú zásobu a motivujú dieťa komunikovať.

Vizualizované príbehy môžeme u žiakov s PAS využívať aj pri podpore čítaného textu. Formulácia viet by mala byť stručne a jasne koncipovaná. Cieľom je podporiť u žiakov s PAS porozumenie čítaného textu.

Ak chceme pomôcť dieťaťu porozumieť tomu, čo číta (alebo mu je čítané) a vedelo si to vysvetliť, musíme pripraviť ľahko a prehľadne použité materiály. Spôsob práce je nevyhnutné prispôbiť reálnym schopnostiam žiaka, a to nielen štruktúrou, ale aj obsahom:

- typológia textu,
- dĺžka úryvku,
- charakteristika obrázkového materiálu,
- členenie textu a náročnosť otázok,
- pomer medzi písanou a ústnou prácou.

Keď chceme zvoliť vhodný úryvok pre žiaka, vyberáme ho na základe vyššie uvedených parametrov. Následne príbeh rozdelíme do hlavných častí, zreprodukuje ich do primeraných typografických častí a súborov, vytlačíme ich v poradí a pripravíme žiakovi podklad, kde ich bude po poradí zoraďovať. Pri postupe činnosti treba dodržať správne poradie. Ukážeme dieťaťu vizuálny podklad s časťami úryvku a obrázkami v správnom poradí. Požiadame žiaka, aby prečítalo celý úryvok (alebo ho prečítame my) a pozorovalo obrázky. Potom mu dáme obrázky úryvku a časti textu vyňaté z podkladu, pomiešame ich a vyzveme ho, aby ich pripevnilo v správnom poradí a vytvorilo príbeh (Bonci, Centra, 2018).

Vždy je dôležité vychádzať z príbehov, ktoré sú pre žiaka motivačné, aby sme u neho vzbudili záujem o prácu s textom. Treba vždy brať do úvahy individuálne spôsobilosti žiaka s PAS, musíme stavať na tom, čo je žiak schopný pochopiť a následne to pretransformovať do úloh, ktoré od neho vyžadujeme. Pokiaľ si žiak dokáže osvojiť čítanie analyticko-syntetickou metódou (často žiak s PAS si dokáže osvojiť techniku čítania, avšak bez porozumenia čítaného textu), môžeme vizualizované obrázky kombinovať s jednoduchým textom. Ide teda o podporu porozumenia čítaného textu pomocou vizualizácie. Pokiaľ si žiak nedokáže osvojiť čítanie analyticko-syntetickou metódou, využívame globálnu metódu

čítania. Globálna metóda čítania vychádza z tvarovej psychológie, podľa ktorej vníma čitateľ celky, ktorým sú podriadené časti. Žiaci si opakovaním majú zapamätať obrazy tlačeného písma, aby rozumeli textu bez toho, aby poznali písmená. Nejde teda o mechanický pochod (skladanie hlások), ale o pochod myšlienkový, kedy žiak od začiatku rozumie obsahu čítaného (Fabiánková, Havel, Novotná, 1999).

ZOZNAM POUŽITÝCH BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

- BAZALOVÁ, B. 2012. *Poruchy autistického spektra v kontextu českej psychopedie*. Brno: Masarykova univerzita, 2012. 278 s. ISBN 978-80-210-5930-6.
- BONCI, B., CENTRA, R. 2018. *AUTIZMUS čo a ako robiť s deťmi a žiakmi v škole*. Bratislava: NOXI, 2018. 160 s. ISBN
- ČADILOVÁ, V. ŽAMPACHOVÁ, Z. 2008. *Strukturované učenie – Vzdelávaní detí s autizmom a jinými vývojovými poruchami*. Praha: Portál, 2008. 405 s. ISBN 978-80-7367-475-5.
- FABIÁNKOVÁ, B., HAVEL, J., NOVOTNÁ, M. 1999. *Výuka čtení a psaní na 1. stupni základní školy*. Brno: Paido, 1999. 80 s. ISBN 80-85931-64-8.
- HRDLÍČKA, M., KOMÁREK, V. (eds.). 2004. *Dětský autismus: přehled současných poznatků*. Praha: Portál, 2004. 208 s. ISBN 80-7178-813-9.
- PIERANGELO, R., GIULIANI, G. 2012. *Teaching Students with Autism Spectrum Disorders: A Step-by-Step Guide for Educators*. New York: Skyhorse Publishing, 2012. ISBN 13: 9781620872208.
- RICHMAN, S. 2015. *Výchova dětí s autizmem : aplikovaná behaviorální analýza*. 3 vyd. Praha: Portál, 2015. 128 s. ISBN 978-80-262-0984-3.
- THOROVÁ, K. 2012. *Poruchy autistického spektra: dětský autismus, atypický autismus, Aspergerův syndrom, dezintegrační porucha*. 2 vyd. Praha: Portál, 2012. 453 s. ISBN 978-80-262-0215-8.

OBRÁZOK 1

Rozprávka o Červenej Čiapočke

Zdroj: Rozprávkové postupnosti (OSKOLA.SK)

OBRÁZOK 2

Rozprávka o Perníkovej chalúpke

Zdroj: Rozprávkové postupnosti (OSKOLA.SK)

PRÍLOHY – ZDROJE:

OBRÁZOK 1

Logopedické pomôcky (Rozprávkové postupnosti) – OSKOLA. SK – Výrobcom laminovaných materiálov je Oskola s.r.o. – Kartičky Vaším deťom 1/224102.

OBRÁZOK 2

Logopedické pomôcky (Rozprávkové postupnosti) – OSKOLA. SK – Výrobcom laminovaných materiálov je Oskola s.r.o. – Kartičky Vaším deťom 1/224102.

KONTAKTNÉ ÚDAJE:

PaedDr. **Martina Magová**, Ph.D.

Katolícka univerzita, Pedagogická fakulta, Katedra pedagogiky
a špeciálnej pedagogiky

Hrabovská cesta 1, 034 01 Ružomberok

e-mail: *martina.pudisova@gmail.com*

Barbora Kováčová
Daniela Valachová (Eds.)

Expresivita v (art)terapii III

Univerzita Komenského
v Bratislave
2020

Barbora Kováčová
Daniela Valachová (eds.)

Expresivita v (art)terapii III.

Univerzita Komenského v Bratislave
2020

Zborník: Expresivita v (art)terapii III

Editorky:

Barbora Kováčová, Katolícka univerzita v Ružomberku

Daniela Valachová, Univerzita Komenského v Bratislave

Recenzenti:

Prof. PaedDr. Anna Hudecová, PhD.

PaedDr. Jana Hrčová, Ph.D.

Vyšlo ako elektronická publikácia, 196 strán.

© Vydala Univerzita Komenského v Bratislave, 2020

ISBN 978-80-223-5021-1

OBSAH

ÚVOD	6
------------	---

ARETETERAPIA

EXPRESÍVNA ARTETERAPIA AKO ONLINE KRÍZOVÁ INTERVENCIA.....	7
--	---

Zuzana Ťulák Krčmáriková

DYSPINXIA A ARTETERAPIA AKO MOŽNOSŤ ROZVOJA EXPRESIVITY VO VÝTVARNOM PREJAVE DETÍ.....	23
--	----

Alena Sedláková

TERAPEUTICKÉ PRIENIKY MOTORICKO-KREATÍVNYCH ASPEKTOV V PREDŠKOLSKOM VEKU	33
--	----

Jozef Zentko

DIEŤA V CENTRE POZORNOSTI.....	43
--------------------------------	----

Petra Mitašíková

DRAMATOTERAPIA

STABILITA V NESTABILITĚ.....	59
------------------------------	----

Jan Bárta

TEORETICKÉ VÝCHODISKÁ V TERAPII S BÁBKOU.....	71
---	----

Barbora Kováčová

PSYCHOMOTORICKÁ TERAPIA

BUDAPEŠTIANSKA HYDROTHERAPEUTICKÁ REHABILITAČNÁ GYMNASTIKA	83
--	----

Katarína Kováčsová

OD PSYCHOMOTORICKEJ EXPRESIE CEZ PSYCHOMOTORICKÚ VÝCHOVU K PSYCHOMOTORICKEJ TERAPII	105
---	-----

Barbora Vodičková

BIBLIOTERAPIA

VÝZNAM TICHU U DIEŤAŤA PREDŠKOLSKÉHO VEKU V KATECHÉZACH DOBRÉHO PASTIERA	116
--	-----

Zuzana Chanasová

EXPRESIVITA V RANEJ BIBLIOTERAPII 123

Silvia Kaščáková

**VIZUALIZOVANÝ PRÍBEH AKO NÁSTROJ ROZVÍJANIA
KOMUNIKAČNÝCH SCHOPNOSTÍ U ŽIAKOV S PORUCHOU
AUTISTICKÉHO SPEKTRA 133**

Martina Magová

**VYUŽITIE BIBLIOTERAPIE PRI ROZVOJI SLOVNEJ
ZÁSObY U ŽIAKOV V PRÍPRAVNEJ TRIEDE ZŠ 142**

Denisa Pospíšilová, Barbara Valešová Malecová

ŠPECIÁLNA VÝCHOVA

**STIMULÁCIA, PODPORA A VÝSKUM MOŽNOSTI
IDENTIFIKÁCIE ŠPECIFICKÝCH PORÚCH UČENIA
V PREDŠKOLSKOM VEKU 168**

Blanka Kozík Lehotayová

**MOTIVÁCIA UČITEĽOV ŠPECIÁLNYCH ZÁKLADNÝCH ŠKÔL
V KONTEXTE SÚČASNEJ EDUKAČNEJ REALITY 179**

Jan Tirpák, Miriam Uhrinová

ÚVOD

Expresivita je pojem, ktorý je možné vnímať vo viacerých kontextoch a konceptoch. Všeobecne dáva expresivita väčší dôraz na pôsobenie slova a chápeme ju ako osobné vyjadrenie podstaty s emocionálnym podfarbením. Je významná aj v terapii a art terapii. V uvedených rovinách je spracovaný aj nekonferenčný zborník vedeckých štúdií *Expresivita v (art)terapii III.*

Predmetný zborník je štruktúrovaný do štyroch programovo tematických línií. V prvej časti venovanej expresivite a art terapii sa autori vedeckých štúdií venujú problematike intervencie prostredníctvom arteterapie s dôrazom na predškolský vek. *Terminus technicus expresia/expresivita* je prezentovaný ako možná súčasť krízovej intervencie, taktiež aj ako spôsob výtvarného sebvýjadrenia, kde centrom pozornosti je človek. Druhá časť príspevkov je venovaná dramaterapii s teoretickým ukotvením tematiky s presahom do praxeologickej roviny. Tretia časť zborníka je venovaná tematike biblioterapie v súvislosti s raným i predškolským vekom. Vedecké štúdie sa orientujú na ranú biblioterapiu, na stimuláciu slovnej zásoby u žiakov v prípravnej triede, taktiež aj využitiu vizualizovaného príbehu pri práci s deťmi so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami. Vedecký zborník je uzatvorený štúdiami, ktoré sú venované špeciálnej výchove v zmysle stimulácie a identifikácie porúch učenia sa u detí predškolského veku a téme motivácie učiteľov v špeciálnych základných školách.

Tematika expresie s prepojením na liečebné využitie umenia pri práci s jednotlivcami so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami jednoznačne nie je v tomto vedeckom zborníku obsahovo uzavretá, nakoľko neustále vznikajú mnohé zistenia, či návrhy zo strany výskumníkov, či teoretikov. Centrálnou ideou všetkých príspevkov je ambícia autorov smerovaná na možnosti pomoci človeku/skupine v aktuálnych záťažových situáciách.

editorky